
te staan dan de rest, diende die ambitie door de christenen zelf te worden waargemaakt. Van een goddelijke openbaring was geen sprake. De Leeuw was daarom fel gekant tegen de gangbare bijbelcolportage en zending. Ook op de aanneming van lidmaten had hij veel aan te merken, zolang die gekoppeld bleef aan het beamen van verouderde belijdenisgeschriften. Net als Meijboom vond hij dat de kinderdoop maar beter kon verdwijnen. Al met al een strijdbaar man, die geregeld in conflicten verzeilde maar wiens belangstelling voor vergelijkende godsdienstwetenschappen goed aansloot bij de eerdere interesses van Koppius (Müller) en de Verwers.⁷⁵

Ede Pieter Borgman

Het bezwaar tegen de De Leeuw was dat hij bijna even dogmatisch dacht als zijn rechtzinnige tegenstanders. Na hem werden predikanten beroepen van wie de gemeente een positieve invulling van het bijbelse geloof verlangde en meer ruimte voor onderlinge discussie. Het vermogen om te gaan met diversiteit werd opgevat als een belangrijke eigenschap van de vrijzinnigheid, die zich in dat opzicht diende te onderscheiden van het voorafgaande modernisme. Ede Pieter Borgman (1887-1973) vereerde Albert Schweitzer (1875-1965): theoloog, organist, schrijver én hoofd van een ziekenhuis in het Afrikaanse Lambarene. Schweitzer erkende dat de toekomstverwachting van Jezus niet was uitgekomen (laatste oordeel, en daarna hemel of hel). Dus moesten Jezus' volgelingen zélf gestalte aan geven aan de concretisering van hun geloof, op aarde. Ter Apel was geen Lambarene, maar hier kon het ook: door inzet voor het openbaar onderwijs in het algemeen en voor de komst van de Rijks Hogere Burgerschool in het bijzonder; in het 'Nut', het Dorpshuis, de bibliotheek en de woningbouw.

Borgman was vrijmetselaar. Lezing van middeleeuwse graalllegenden werd van harte door hem aangemoedigd. Hij kende de verhalen over koning Arthur uit het werk van de Engelse dichter Alfred Lord Tennyson (1809-1892). Het beeld van de edele zelfopofferende ridder verwees naar Christus, maar ook naar Schweitzer. Die had afgerekend met illusies: het door Jezus verwachte Koninkrijk van God was er in zijn bovennatuurlijke vorm immers nooit gekomen.⁷⁶ Borgmans dochter werd echt vrijzinnig opgevoed:

Kenmerkend was dat we al betrekkelijk jong seksueel werden voorgelicht. Van victoriaanse preutsheid moesten mijn ouders weinig hebben, "als kinderen vragen, verdienen ze een eerlijk antwoord". Vader was *not amused* toen ik mijn middeleeuwse romantiek zover doorvoerde dat ik met gevouwen handen door de kloostergangen liep.

⁷⁵ In memoriam Gijsbert de Leeuw (1873-1941), in: *Jaarboek voor de Nederlandse Hervormde Kerk* xxvi (1942), 485-486.

⁷⁶ Notulenboek vcJB-Ter Apel, 15-7-1925, in: Archief hervormde wijkgemeente Klooster Ter Apel (AHWK).